

Ondrej Štefaňak, *Mládež medzi altruizmom a egoizmom*, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Nitra 2022, ss. 130.

Ludzie żyją zawsze i działają w otoczeniu innych – pisał Piotr Sztompka – w jakichś relacjach z innymi, nigdy osobno. Przestrzeń międzyludzka jest ukonstytuowana przez rozmaite relacje, odniesienia jednych do drugich. Jeżeli życie ludzkie upływa w nieustannych relacjach z innymi, to wszelkie nasze zamiary możemy realizować nie przeciw innym czy obok nich, ale z innymi i poprzez innych, nie w izolacji lecz w kooperacji. Społeczeństwo jest tym, co dzieje się pomiędzy ludźmi, jest sumą zdarzeń w przestrzeni międzyludzkiej.

W życiu społecznym najważniejsze jest to, co dzieje się między ludźmi, to, co ich łączy w zbiorowości społeczne. Główną cechą ludzkiej egzystencji jest ukierunkowanie naszych działań ku innym osobom. To inni ludzie stanowią nasze środowisko życiowe, to oni są głównymi adresatami naszych działań. Aby zaspokoić rozmaite potrzeby i realizować różne cele, potrzebujemy innych ludzi. Są oni niezbędni w procesie komunikowania się ze „znaczącymi innymi” na scenie społecznej, we współpracy w realizacji konkretnych działań. Zachowania innych ludzi wobec nas stwarzają nam możliwości pogłębionego wglądu w naszą tożsamość i jaźń. Koniecznym i niezbywalnym aspektem ludzkiego losu jest egzystencja wśród innych ludzi, obok innych, przeciw innym, we współpracy lub w konkurencji, w solidarności i w walce, w miłości i nienawiści, w przyjaźni i wrogości. Od urodzenia do śmierci żyjemy w jakiejś przestrzeni międzyludzkiej, w realnych, wyobrażonych czy wirtualnych relacjach z innymi.

Zarówno intensywność, jak i zasięg prospołeczności, w tym i altruizmu oraz egoizmu są zmienne. Istnieją sytuacje, w których różne odmiany prospołeczności ulegają wzmocnieniu i poszerzeniu, lub ulegają osłabieniu. Prospołeczność jako część składowa moralności zawiera dwa istotne składniki znaczeniowe: a) relację jednych ludzi do drugich; b) normatywną, powinnościową charakterystykę tej relacji. Prospołeczność nie ma jednak teoretycznie i empirycznie ściśle sprecyzowanego obszaru pojęciowego, jest bowiem rodzajem relacji, które mogą obejmować coraz to nowe punkty odniesienia, jest elastyczną i pojemną relacją międzyludzką. Żyjemy w sieci wielorakich, ulotnych i fragmentarycznych relacji społecznych.

Zebrane w XXI wieku dane empiryczne uprawomocniają hipotezę o powolnych zmianach wartości w społeczeństwach współczesnych: od wspólnotowości (wartości prospołeczne) do indywidualizmu (wartości egoistyczne), od postulowanych wartości prospołecznych do praktycznego indywidualizmu. Pogłębia się egocentryzm izolujący jednostki i grupy społeczne oraz narastanie powszechnej obojętności moralnej i ustawiczne zabieganie o własne interesy i przywileje. W społeczeństwie zderzają się i ścierają interesy różnych grup społecznych. Socjologia próbuje pomóc człowiekowi zrozumieć jego życie indywidualne i szersze procesy społeczne, ustalić granicę między indywidualizmem (egoizmem) a prospołecznością (altruizmem) oraz znaleźć konsens między nimi. Te wszystkie ważne zagadnienia – teoretycznie i empirycznie – podejmuje Ondrej Štefaňak na przykładzie środowisk młodzieżowych w Słowacji.

Książka dra hab. Ondreja Štefaňaka pt. „Mládež medzi altruizmom a egoizmom” (*Młodość między altruizmem i egoizmem*) bardzo dobrze wpisuje się w dyskusję na temat wartości życiowych, moralnych i wychowawczych młodzieży słowackiej okresu pierwszych dekad trzeciego tysiąclecia. Kilka podstawowych i pomocniczych pytań badawczych wyznaczyło krąg tematów, jakimi zajmuje się Autor recenzowanej monografii problemowej (moralność jako przedmiot badań socjologicznych, wartości moralne z perspektywy socjologicznej, ocena natury ludzkiej i stosunków międzyludzkich, miłość bliźniego jako naczelną zasadą etyczną, ogólny stosunek do wartości altruistycznych i egoistycznych, postawy wobec wybranych wartości altruistycznych oraz przejawy altruizmu i egoizmu młodzieży w opinii nauczycieli). Recenzowana książka jest bardzo interesującym teoretyczno-empirycznym studium socjologicznym, pomnażającym wiedzę socjologiczną o moralności prospołecznej współczesnej młodzieży słowackiej.

Analizy ilościowe i jakościowe opierają się na materiałach z wywiadów kwestionariuszowych, zrealizowanych w zbiorowości maturzystów diecezji spiskiej w północnej Słowacji, oraz z wywiadów pogłębionych, zrealizowanych wśród nauczycieli szkół średnich na terenie tego samego terytorium kościelnego. Autor wykazał się także szeroką znajomością literatury przedmiotu, zwłaszcza z obszaru języka polskiego, co umiejętnie wykorzystał, eksponując wiele wątków związanych z analizowaną problematyką. Opiniowana książka jest bardzo dobrą monografią problemową, pośrednio zachęcającą do dalszych badań socjologicznych nad fenomenem moralności prospołecznej w środowisku słowackim. Stanowi ona poważny wkład do socjologicznego piśmiennictwa słowackiego w zakresie badań socjologicznych nad wartościami życiowymi, moralnymi i wychowawczymi.

Janusz Mariański